

Svatava ŠKODOVÁ
Univerzita Karlova

DOI: 10.14746/bo.2021.2.7

Na co všechno můžeme narazit?¹

Keywords: Czech, verbs of motion, phraseology
Klíčová slova: čeština, slovesa pohybu, frazeologie

Abstract

The article deals with the current use of the verb *narazit na* “to come across” in contemporary Czech. Based on examples from the Czech National Corpus, it analyses the types of collocations and points out their specifics. The analysis focuses on the non-primary, resp. abstract meanings of this verb.

Už poměrně dlouhou dobu narážím v textech rozličných stylů i žánrů na sloveso *narazit*. Ne snad, že bych se fyzicky při střetu s tímto slovem přímo zranila, jak by to bylo možné v jeho významu primárním, tedy „střetnout se v pohybu s něčím“ (SSJČ, 2001, heslo *narazit*), ale objevuji jeho užití v kontextech, které jsou překvapivé a v nichž se jeho primární význam různou měrou rozrůžňuje.

Jedním ze sekundárních významů slovesa *narazit* je podle SSJČ ‘znenadání se střetnou, setkat’. Ačkoliv lze význam tohoto užití považovat za přenesený, ve *Slovníku české frazeologie a idiomatiky* (dále SČFI, *Výrazy slovesné*, 2009) toto sloveso zařazeno není, což může být zapříčiněno jeho poměrně širokou kolokabilitou. Avšak příklady, které pro ilustraci daného významu uvádí SSJČ, jsou z poměrně úzkého spektra a všechny mají negativní konotaci, tj. ‘narazit na odpor, na obtíže, na problém’, signalizují tedy, že „narazit na něco/někoho“ je vlastně situací nepříjemnou, spojenou s dalšími negativními následky, což by se logicky ze sémantického rozboru slovesa dalo vyvodit: pohyb, který je náhle přerušen nějakou překážkou, která násilně tomuto pohybu zabraňuje. Co by však byla čeština za jazyk, kdyby se tento význam

¹ Tato práce vznikla za podpory projektu Kreativita a adaptabilita jako předpoklad úspěchu Evropy v propojeném světě reg. č.: CZ.02.1.01/0.0/0.0/16_019/0000734 financovaného z Evropského fondu pro regionální rozvoj a projektu Univerzity Karlovy Progres Q10, Jazyk v proměnách času, místa, kultury.

nepokusila posunout a rozšířit dále. Nebo je to možná jen naše nepřesnost užívání jazyka (srov. Štícha 2016), která dovolí, abychom výraz s negativní interpretací začali používat i v dalších veskrze pozitivních kontextech.

V *Tezauru jazyka českého* (dále TJČ 2007) je toto sloveso zařazeno hned do tří tříd. V Třídě I seskupující výrazy vyjadřující abstraktní vztahy, jej najdeme pod heslem *Nepřítomnost motivu* (TJČ 2007, heslo 135), které označuje situace, v nichž dochází nebo nedochází k nahodilému a překvapivému a pravděpodobně časově letmému setkání s jevem, věcí či osobou. Toto setkání může být pozitivní i negativní, pod daným heslem jsou uvedena další do jisté míry synonymní slovesa *poštěstít se, padnout na, natrefit na, náhodou se setkat, kápnout, zavadit o, přinatrefit se, přitrefit se, spadnout do klína, přijít k tomu jako slepý k houslím, koincidovat, naskytnout se, namanout se, vyskytnout se, nachomýtnout se, připlést se do cesty*.

Sloveso *narazit* najdeme ale i ve Třídě IV: *Intelekt: užívání mysli*, pod heslem *Objevování* (TJČ 2007, heslo 433), kdy se de facto z fyzického prostoru, jímž se pohybujeme a narážíme na něco, přesouváme do prostoru imaginárního, do prostoru myšlenkového objevování, kdy v uvědomění náhle vyvstává pochopení nějaké skutečnosti, do této oblasti patří také slovesa jako *padnout na, zakopnout o, setkat se s, kápnout na*.

Třetí třídou, v níž nalezneme v tezauru sloveso *narazit*, je Třída V: *Volní oblast* (TJČ 2007, heslo 644): *uplatnění vůle*, pod heslem *Střetnutí*, tedy heslem, které významově signalizuje situaci boje, ať už fyzického či mentálního, najdeme sloveso *narazit na* vedle sloves jako *utkat se, srazit se s, zkřížit zbraně, zkřížit meče, konfrontovat, postavit se proti, čelit, stanout tváří v tvář*.

Už tyto tři obecné skupiny ukazují na velmi široké a diverzifikované uplatnění slovesa *narazit na*, když se však podíváme do Českého národního korpusu (všechny následující příklady jsou čerpány z Českého národního korpusu, SYN 2015) a projdeme si 7 934 vět, které obsahují některou z forem slovesa *narazit na*, zjistíme, že jeho použití můžeme ještě podrobněji specifikovat.

Do posledně jmenované oblasti, tj. *střetnutí*, můžeme přiřadit situace ze sportovního zpravodajství a komentátorství. Pomocí slovesa *narazit na* jsou popisovány zápasy dvou týmů či sportovců, a to převážně u typů sportů, kde proti sobě stojí ve sportovním soupeření dva jedinci, či dva týmy. Sloveso *narazit na* pak popisuje určitou náhodnost a nepředvídatelnost zápasu daných sportovců, která je následkem buď losování, nebo postupného vyřazování či jiných náhodných okolností soutěže. Kromě aspektu náhodnosti zde také vystupuje do popředí význam překážky, tj. soupeř, na nějž narážíme, je překážkou na trase, kterou je třeba překonat.

Češky v semifinále **mohou narazit** právě na jeho krajanky.²

Ve vyrovnaných pětkách jsou i výrazné osobnosti, má výborný útok a hlavní zbraní Trineckých jsou přesilovky. **Narazí na** sebe trinecký útok a zlínská obrana?

Přerov v dalším kole **narazí** opět v domácím prostředí **na** Karvinou.

² Všechny následující příklady jsou čerpány z Českého národního korpusu, SYN 2015.

Význam překážky nacházíme i při posunu slovesa *narazit na* do abstraktního intelektuálního prostoru ve spojení slovesa s jevy, které chápeme negativně. Např. *narazit na dilema, na ošklivé reakce, problém, překážku, potíže, nesouhlas, rozdílné pohledy, na houšť paragrafů, na nepřítel.* Ve všech těchto případech je předpoklad souvislého hladkého pohybu komplikován nějakou překážkou, kterou neplánovaně potkáváme a musíme ji překonat.

V průběhu testování **narazíte na** několik chyb.

Projekt **narazí na** neočekávané překážky.

Narazili na tvrdohlavý odpor.

V Německu **narazila na** posměch.

Negativní konotace však není podmínkou všech spojení. Sloveso *narazit na* se často spojuje s jevy, které jsou naopak pozitivní, a výsledná interpretace spojení pak je překvapivý nálezní/setkání s pozitivním jevem/věcí. Můžeme tedy *narazit na mrtvou krysu*, ale i *na tu nejlepší holku, na něco úžasného, na něco cenného, na neuvěřitelnou skutečnost.*

Velmi často se v této skupině s významem pozitivního nálezu vyskytují artefakty např. z pozůstalosti, *narazit na dopisy, literární díla, výtvarná díla, dokumenty.*

Narazila jsem na e-maily od dvou děvčat.

Při přehrabování ve starém haraburdí **narazila na** školní sešity, kresby a konečně na dopisy.

Nepřekvapilo by mě, kdybych **na** ně **narazil** ve sbírce ústních tradic.

Podobně je i význam pozitivního nálezu přenesen do oblasti vědní, kde jsou pomocí slovesa *narazit na* popisovány situace, v nichž dochází k objevu nějakého nečekaného útvaru geografického – *na skalní útvar*, architektonického – *na posvátné místo* nebo např. biologického druhu – *na nějakou rostlinu, cestovatelskou raritu* atp.

Při cestě vzhůru **narazíme na** další náhrobní kámen a jedno neprůhledné okno.

V okolí Berounky **narazil na** zkameněliny.

V Mexiku můžete **narazit na** mrazuvzdorné exempláře.

Občas **narazil na** murénu.

Sem tam **narazil na** stopu srnčího.

Výrazným sémantickým rysem slovesa *narazit*, uváděným v SSJČ i Tezauru, je překvapivost, neočekávanost, která je lexikálně zvýrazňována adverbialními určeními jako *náhle, občas, neočekávaně, nečekaně, tu a tam, sem tam, čirou náhodou, znenadání.*

Na takovou už člověk dnes skoro **nenarazí**.

Přesto sloveso *narazit na* běžně upřesňujeme také pomocí adverbialíí jako *často, zákonitě, na každém rohu, co chvíli* a rys překvapivosti a neočekávanosti se v těchto větách váže nikoliv s výskytem samotného jevu, ale specificky s frekvencí výskytu, tj. překvapivá je právě vysoká míra zastoupení daného jevu v malém prostoru či časovém úseku.

Na rozlehlých bulvárech chodec co chvíli **narazí na** divadelní budovu.

Narazí na něco na každém kroku.

Je jisté, že můžeme *narazit i na* další významové nuance slovesa *narazit na* a že v této krátké jazykové drobnosti nejsou popsány zdaleka všechny, natož kdybychom se pustili do pátrání po celé významové šíři daného slovesa i s jeho dalšími vazbami a jeho nedokonavého protějšku *narážet*.

Literatura

Čermák F., 2009, *Slovník české frazeologie a idiomatiky*, Výrazy slovesné, Praha: Leda.

Klégr A., 2007, *Tezaurus jazyka českého*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Křen M., Cvrček V., Čapka T., Čermáková A., Hnátková M., Chlumská L., Jelínek T., Kovářiková D., Petkevič V., Procházka P., Skoumalová H., Škrabal M., Truneček P., Vondříčka P., Zásina A.: *SYN2015: reprezentativní korpus psané češtiny*, Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, 2001, Praha: Academia.

Štícha F., 2016, *O nepřesnosti našeho vyjadřování: Jazyk jako produkt intuitivního myšlení*. Praha: Academia.